

אשכולות

העלון השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביבנה

פרשת בא

גליון 448 | ד' בשבט תשע"ח
(שנה שתיים-עשרה)

16:40 **כניסת שבת**

17:43 **צאת שבת**

08:35 **סוזק"ש מג"א**

'מקֶשֶׁה לְבוּ יְפוֹל בְּרָעָה'

אסף רפאל שמעוני (ד')

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוּ וְאֶת לֵב עֶבְדִּי לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֶלֶּה בְּקֶרְבוֹ" (שמות, י, א). **פרשתנו פותחת בציווי ה' אל משה לבוא אל פרעה**, אך לכאורה העיקר חסר מן הספר - מה יעשה משה בבואו? על-כן מפרש רש"י: "בא אל פרעה - והתרה בו", וניתן לראות זאת מהפסוקים לקמן. אמנם רבים עמדו על פשר ההתראה בעוד הקב"ה מכביד את לב פרעה: בשלמא בחמש המכות הראשונות בהן פרעה מכביד את לבו מעצמו, שייכת התראה כדי להניאו מסירוב שליחת עמ"י, וכן במכת ברד ניתן לומר שנצרכה כדי לשמור את מקנם של יראי דבר ה' מעבדי פרעה באמירת משה "שלח העז מקנך"¹, אך מה שייכת התראה במכת הארבה בה הקב"ה מקשה את לבבות המצרים ומשוללת מפרעה הבחירה החופשית?²

אלא, ניתן להציע טעם נוסף להתראה ע"פ ה"נחלת יעקב": מלבד תוקף האיום - כדי לאמת שאכן נעשה הדבר מאת ה'. שהרי כשצרות באות לעולם יש שיתלו זאת במקרה והסתברות, אך כאשר נביא בא להתרות על צרה ומועד תחילתה והיא אכן מגיעה על-פי דבריו, נתאמת שאין הדבר אלא מיד ה', וע"י כך עמ"י יכחו מוסר ויתקדש שם שמים ויקוים מה שנאמר בסוף פסוק ב': "וידעתם כי אני ה'". טעם זה מתקשר לדברי האבן עזרא בפרשת בשלח³ באומרו שהמילה "כי" קרובה ללשון "אף על פי" - וזו כוונת הפסוק: "בא אל פרעה והתרה בו אע"פ שהכבדתי את ליבו ואין צריך להתראה". מובנות אפוא ביאת משה והתראתו, אך מדוע הכבדת לב עבדי פרעה מוזכרת לראשונה בין מכת ברד לארבה, ובכלל מהו עומק עניין הכבדת-הלב?

ה"כלי יקר" **מחלק בין מכות הברד והארבה לשאר המכות** בעניין השפעתן על פרעה ועבדיו. הרי שאר המכות פגעו בפרעה ועבדיו באופן שווה - הכינים גירדו והאבעבועות פרחו באותה הצורה. מה שאין כן במכות הברד והארבה - על-אף שגרמו לרעב ובעצרת קשה, ודאי שפרעה המלך לא נפגע כעבדיו חסרי-האונים שסבלו ברעב, מאחר שהיו לו אוצרות חטים מפני שנת הרעב. אם-כן, הוזכרה הכבדת-ליבם בתום מכת הברד לומר שאפילו עבדיו שהיו מצופים לשדל את פרעה לשלח את העם לא הקפידו על כך, לפי שהתנחמו בכך שהחיטה והכומסת לא נוכו ובכך הקב"ה הכביד את ליבם. אמנם בהתראת משה על מכת הארבה התלוננו עבדי פרעה "עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים" שהרי אז אף החיטה והכוסמת האפילות תחרבנה והם ימותו ברעב ולא היה להם עוד במה להתנחם. וניתן לומר עפ"י פירושו כי עניין הכבדת-הלב הוא השארת תקווה, ואף מועטת, עליה ניתן להתלות.

"אֲשֶׁר יֵאָדָם אֶדְם מִפֶּחַד תִּמְיֵד וּמִקֶּשֶׁה לְבוּ יְפוֹל בְּרָעָה" (משלי כח, יד). רבינו בחיי מבאר פסוק זה בפתיחתו לפרשתנו:

מי שאינו מתבונן בתכלית פעולותיו הוא המקשה את לבו, ואין זה כי אם רוע לב ומצד אכזריות שיש בו, והרך המפחד תמיד הפך המקשה את לבו. כי המקשה את לבו... איננו רואה תכלית השכר במצוות, גם לא תכלית הפורענות בעברה, ומי שהוא מפחד תמיד יראה הפורענות טרם בואו כי יפחד ממנו, ומי שהוא מקשה לבו לא יראנו עד בואו עליו... ומקשה לבו לדברים יקרה לו מצד הגאווה וגבהות הלב... למדך הכתוב, שהרשע מוכן לפורענות ומזומן ליום רעה, ואף עשנו ופורענותו של רשע הוא למענהו, כלומר לכבוד הש"י כדי שיתקדש ש"ש...

נמצינו למדים אפוא מדבריו, כיוון שונה בהבנת הכבדת-הלב, שעניינה חוסר-התבוננות בהשלכות פעולותינו מתוך רוע וגבהות-לב. האבן עזרא מפרש "מקשה ליבו - לבלתי הבין התוכחות", שהרי בעל הגאווה יראה את דרכיו מתוקנות תמיד וכל תוכחה וביקורת כלפי מעלליו תצטייר כלא מובנת בעיניו אף אם יהיה רשע גמור.

הרמח"ל ב"מסילת ישרים" בבארו את מידת הזהירות מדבר על עצת היצר להכביד על ליבות בני-האדם כדי למונעם מפנאי להתבונן במעשיהם וליישר אורחותיהם, ומזכיר שעצת פרעה "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר" הייתה כמעין זאת, שהשתדל להסיח את דעת עמ"י ולמונעם מהתבונן בקושי והמאמץ הבלתי-פוסקים על מנת שלא יבואו בעצה נגדו. לאחר שביארנו את עניין הכבדת-הלב והוא מניעת יכולת ההתבוננות וביקורת המעשים, נראה דבר נפלא, כי הקב"ה העניש את פרעה ועבדיו בכבדות-לב במידה כנגד מידה, וסימא את עיני-ליבם מהתבונן בהשלכות פעולותיהם על שמעו מעמ"י להתבונן ולפעול "למען שתי אתני אלה בקרבו; ולמען תספר באזני בן ובן-בןך את אשר התעללתי במצרים ואת-אתני אשר שמתי במ וידעתם כי-אני ה'".

קוד באתר: 7822

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איטיאל סופר

יעקב אביעד דואני

¹ כפי שמופיע בפרשת וארא (ט, כ), וכפרש"י בפרשת בשלח (יד, ז): "ומהיכן היו הבהמות הללו... מהירא את דבר ה' היה"
² ואף למ"ד שלא נשללה בחירתו החופשית, רואים שהקב"ה הוביל להבאת המכות על מצרים והיה עניין מיוחד בהם (מבואר בפס' א' ב'), ובפסוקים פשר ההתראה לא מובן
³ על הפס' "ויהי בשלח פרעה את העם... כי קרוב הוא" (שמות, יג, א), וזה לשונו: "כי קרוב הוא. א"ר משה, אעפ"י שהוא קרוב. וכמוהו לפי דעת", ומביא ראיות לדבריו.

בפרשתנו (שמות יב, א-ז) מסופר על נתינת הדם על מזוזות הבית ועל המשקוף:

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: (ב) הַחֲדֹשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁוּת חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: (ג) דַּבְּרוּ אֵל כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית שָׂה לְבֵיתוֹ: (ד) וְאִם יִמְעַט מִהַיּוֹת מִשָּׂה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקְּרֹב אֵל בֵּיתוֹ בְּמִקְסַת נִפְשׁוֹת אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ תִכְסּוּ עַל הַשָּׂה: (ה) שָׂה תָמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן הַבְּרִשִׁים וּמִן הָעֲצִים תִּקְחוּ: (ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמַרְת עַד אֲרֻבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֶהֱל עַדְת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֻבִים: (ז) וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁמַי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמְּשָׁקוֹף עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר יֶאֱכְלוּ אֹתוֹ בְּהֵם.

שמעתי מהרב יעקב מדין שליט"א, שכהקבלה לנתינת הדם אנו מצוים לכתוב את פרשיות "שמע" "והיה אם שמוע", ולשים אותן על מזוזות ביתנו.

במאמר הבא ברצוני לדון במשמעותה של מצוות מזוזה, אבל יותר מכך לעיין בדברי הרמב"ם (הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה ה, ד):

מנהג פשוט שכותבים על המזוזה מבחוץ כנגד הריח שבין פרשה לפרשה שדי ואין בזה הפסד לפי שהוא מבחוץ, אבל אלו שכותבין מבפנים שמות המלאכים או שמות קדושים או פסוק או חותמות הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא, שאלו הטפשים לא די להם שבטלו המצוה אלא שעשו מצוה גדולה שהיא יחוד השם של הקדוש ברוך הוא ואהבתו ועבודתו כאילו הוא קמיע של הניית עצמן כמו שעלה על לבם הסכל, שזהו דבר המהנה בהבלי העולם.

קושיות על דברי הרמב"ם – מחלוקת ראשונים

יש שהקשו על דברי הרמב"ם מהסוגיא במסכת עבודה זרה (יא, ע"א):

אונקלוס בר קלונימוס איגירי. שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה, משכינהו בקרא, איגירי. הדר שדר גונדא דרומאי [אחרינא] אבתריה, אמר להו: לא תימרו ליה ולא מידי. כי הוו שקלו ואזלו, אמר להו, אימא לכו מילתא בעלמא: ניפירא נקט נורא קמי פיפירא, פיפירא לדוכסא, דוכסא להגמונא, הגמונא לקומא, קומא מי נקט נורא מקמי אינשי? אמרי ליה: לא. אמר להו: הקדוש ברוך הוא נקט נורא קמי ישראל, דכתיב: וה' הולך לפניו יומם וגו', איגירי [כולהו]. הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה, אמר להו: לא תשתעו מידי בהדיה. כי נקטי ליה ואזלי, חזא מזווחא [דמנחא אפתחא], אותיב ידיה עלה ואמר להו: מאי האי? אמרו ליה: אימא לן את. אמר להו: מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקדוש ברוך הוא, עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ, שנאמר: ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם, איגירי. תו לא שדר בתריה.

מסופר כאן שאונקלוס הגר אמר שהנחת המזוזה גורמת לשמירת הבית על ידי הקב"ה. רבינו יוסף קארו זצ"ל (ב"כספ משנה" שם) הביא, שהרמ"ך הקשה מגמרא זו על דברי הרמב"ם, והשיב שיש לדחוק ולומר שאונקלוס אמר את הדברים כדי להחשיב את ישראל בעיני הגוים. דהיינו, אין זה באמת עניינה של המצווה.

אולם הכס"מ הוסיף להקשות מהסוגיא במסכת מנחות (ג, ע"ב):

אמר רבא: מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר. מאי טעמא? רבנן אמרי: כדי שיפגע במזוזה מיד, רב חנינא מסורא אומר: כי היכי דתינטריה. אמר

רבי חנינא: בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם - מלך יושב מבפנים ועם משמרין אותו מבחוץ, מדת הקדוש ברוך הוא אינו כן, עבדיו יושבין מבפנים והוא משמרן מבחוץ, שנאמר: ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך.

רב חנינא מסורא הסביר שמניחים את המזוזה בטפח הסמוך לרשות הרבים כדי שהיא תשמור עלינו. לפיו, המזוזה אכן שומרת על האדם.

הכסף משנה השיב:

לכך צ"ל, דאין הכי נמי שהמזוזה שומרת הבית כשהיא כתובה כתקנה לא המלאכים הכתובים בה מבפנים וגם אין הכוונה בעשייתה לשמור הבית אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקדוש ברוך הוא וממילא נמשך שתשמור הבית.

אם כן, לפי רבי יוסף קארו, אכן המזוזה שומרת על הבית, אך האדם לא צריך לכוין בכך. אין כוונת המצווה לשמירת הבית.

סוגיא נוספת שקשורה לדיון שלנו, מובאת במסכת בבא מציעא (קב, ע"א): "תנו רבנן: המשכיר בית לחבירו - על השוכר לעשות לו מזוזה, וכשהוא יוצא - לא יטלנה בידו ויוצא".

התוס' (שם) כתבו:

לא יטלנה ויצא - אף על גב דאמר שמואל דמטילין מבגד לבגד גבי מזוזה אסור לפי שהמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה וכשנטלה כאילו מזיק אותן שידורו בבית.

לפי דברי התוס', המזוזה מסלקת את המזיקים.

ובמקום אחר (מנחות מד, ע"א, ד"ה טלית שאולה וכו') הסבירו התוס' את הטעם שהשוכר חייב במזוזות הבית:

אף על גב דבמזוזה חייב השוכר כדמסיק התם, דביתך לא אתא לאפוקי בית אחרים אלא לכדרבא דאמר דרך ביאתך (מנחות לד, ע"א) ופי"ק דיומא (יא, ע"ב) נמי איכא הכי וה"ט דלא מסתבר קרא למעוטי בית אחרים דכיון דלשימור עביד ל"ש.

וכן נציין לדברי רש"י (פסחים ד, ע"א) שהסביר מדוע מצוות המזוזה היא חובת הדר: "חובת הדר - לפי שהיא משמרתו".

והשאלה, האם עלינו להבין מכאן שרש"י והתוס' חולקים על דברי הרמב"ם? שהרי לפי ראשונים אלו נראה שמטרת המצווה היא שמירת הבית, ומספר דינים בנויים על יסוד זה.

יישוב דברי הרמב"ם

בעל ספר "דרך המלך" (שם) יישב את שיטת הרמב"ם באופן הבא:

אך נראה לומר בזה, דבאמת י"ל דכוונת התורה בהמצוה הוא כדי שיהי שמירה להבית, אך אין אנו רשאים לעשות המזוזה כדי שתשמור לנו ביתינו רק שאנו מחוייבין לעשות המצוה כמו שנצטוונו מהבורא ית' ואחר שנקיים המצוה יעזור לנו השי"ת שתשמור אותנו ועי' בס' תפארת ישראל להגאון הקדוש מהר"ל מפראג פרק ח' ע"ש. רק הא דאמרינן מזוזה חובת הדר כדי שתשמור, הכוונה דבאמת מצות התורה מחוייבין אנו לעשות לקיים המצוה ולא לתועלתנו רק הענין הוא כעין סברת הר"ן נדרים (דף ע"ג) גבי הא דאמרינן כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת, שכ' וז"ל אף על גב דאמרינן דע"ד בעלה היא נודרת אפ"ה צריך בעל שיפר לה באותו לשון שקצבה לו תורה וגויה"כ הוא כו' אלא ודאי רב פנחס ה"ק נהי דהפרת הבעל גזיה"כ הוא מיהו מש"ה זכתה התורה לבעל בהפרת נדרים משום

המזיקין ומכל פגעים רעים, אלא ודאי שעיקר ציווי ית' על מצוה זו הוא מפני שהוא יחודו ואהבתו ועבודתו, ואגב זה בזכות מצותו ית' יש שמירה מן המזיקים שרואים שמו של הקדוש ברוך הוא ואין נכנסים שם.

משמעות המצווה

נראה לי, שיש להסביר את משמעות מצוות המזוזה באופן הבא: רבים חושבים שמניחים את המזוזה על צד הדלת, כדי שכשיוצאים מהבית יזכרו את הכתוב בפרשיות ויתנהגו כראוי, אבל נראה שהדברים הפוכים. המזוזה נמצאת על צד ימין הנכנס, ומשמעות הדבר, שהאדם צריך להכניס את הקב"ה לתוך ביתו. אנשים רבים מתנהגים כראוי מחוץ לבית, מתוך בושה מאנשים מסויימים וכיוצ"ב. המזוזה נמצאת על צד ימינו כשנכנס לביתו, כדי להזכיר לו שגם בבית צריך ללכת בדרך הקב"ה. יש לזכור את הקב"ה גם בבית פנימה. אם האדם מתנהג כראוי בביתו - הוא זוכר את הקב"ה, והיות והכניס את ה' לביתו ה' ישמור עליו. מאידך, אם הוא משאיר את הקב"ה מחוץ לביתו, לא תהיה לו שמירה על הבית, כי הקב"ה לא נמצא בבית כדי לשמור עליו, וכמובן שהקב"ה לא ישאר סתם מחוץ לבית.

נראה שיש להוסיף עוד נקודה. הרי מניחים את המזוזה על פתח הבית מבחוץ, מאחורי הדלת כלפי חוץ ולא כלפי פנים. אם נאמר שיסוד מצוות המזוזה הוא להכניס את האמונה לתוך הבית - מדוע צריך להניח את המזוזה כלפי חוץ? אלא, צריך להסביר שיש עוד עניין במצוות המזוזה והיא באה גם כהקבלה לנתינת הדם. כוונת הדברים היא, שבנתינת הדם על המשקוף והמזוזות היתה אמירה כלפי המצרים: הדר בבית שעליו נמרח דם על המזוזות והמשקוף - הוא מאמין בה'. כך גם מצוות מזוזה באה לבטא ולומר שהדר בבית שבפתחו יש מזוזה - הוא מאמין בה'. דהיינו, יש כאן אמירה כלפי הנכנס - כלפי בעל הבית, וגם אמירה כלפי חוץ. כשם שאדם מניח כיפה על ראשו כדי לבטא בכל מקום ומקום שהוא יהודי שמאמין בה', כך מצוות המזוזה באה לומר שזהו בית שמאמין בה'. המזוזה היא ה'כיפה' של הבית.

דע"ד בעלה היא נודרת הלכך כל שהיא נודרת על דעתו חיילא הך גזיה"כ דאמר רחמנא, ה"נ י"ל בענין מזוזה דבמקום שהיא משמרת וכן במי שהיא משמרתו חיילא הך גזיה"כ לעשות המזוזה אבל אין לנו לעשות מזוזה כדי שתשמרנו רק הכוונה יהי' לקיים מצות המצווה הבורא ית"ש, והמצווה תעשה את שלה שתשמור אותנו, רק לידע אימת חל המצווה אזי נאמר דהיא ששייך לומר שתשמור הבית אז חל המצווה אבל ח"ו לנו לעשות כדי שתשמור דמצות צריכות כוונה לשם מצוה ולא לתועלתנו.

נראה, שהקשר בין שמירה ממזיקים לבין מצוות המזוזה נלמד מפרשתנו. מצוות המזוזה באה כהקבלה לנתינת הדם על מזוזות הבית. וכמו שהדם שמר ממלאך המשחית כך גם הדבר לגבי המזוזה. אבל נראה לי, שלאור הקבלה זו, יש להסביר את הדברים בצורה אחרת. במקרה של נתינת הדם, הדם לא סילק את המלאך המשחית. אלא, האמונה בקב"ה וההתמסרות אליו היא גרמה לסילוק המלאך המשחית. כיון שעם ישראל האמין בה' והיה מוכן להקריב את האלוה של המצרים, בזכות זה המלאך המשחית לא בא לביתם. וכך גם הדבר במצוות מזוזה, השמירה באה מתוך כך שאדם מבין את משמעות המזוזה. אם הוא מכניס ומחדיר לתוכו את הרעיונות שכתובים במזוזה, אז תהיה שמירה בבית. השמירה אינה מכוח המזוזה, אלא השמירה היא מכוח ההליכה בדרך שכתובה במזוזה. מטרת המצווה אינה השמירה, אבל השמירה באה כתוצאה מן המצווה. ולכן, רק מי שנשמר בגלל המצווה, מחוייב במצווה. וכן עושים את המצווה באופן שתהיה שמירה טובה יותר. כוונת אונקלוס הגר, שהקב"ה שומר עלינו כשנהגים באופן הכתוב במזוזה. אך, המזוזה לעצמה אינה שומרת עלינו. ולכן, דברי הרמב"ם מיושבים ואפשר לומר שגם רש"י ותוס' סוברים כהבנה זו.

וכעין זה כתב בעל ספר "מרכבת המשנה" (חעלמא, שם):

דלעולם דעיקר מצות מזוזה שציונו השי"ת לאו משום שימור הוא, אלא מפני שהוא יחוד שמו ית' ואהבתו ועבודתו, ובזכות המצווה מציל הקדוש ברוך הוא אותנו מן המזיקין. דאי לשמירה לבד לא היה צריך לשני הפרשיות אלו, אלא לכתוב קמיעה אחת בכל שמוותיו ית' והיה שומרנו מן

דרך שלושת ימים

חגי סבג

על מה שאמר "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו" שיטבע גם הוא בים, ואם היה משחרר אותם לגמרי לא היה רודף אחריהם, ורק כששחרר אותם לשלשה ימים וראה שאינם חוזרים עלה בדעתו שמשם מדעתו עשה את כל הניסים האלו, שלולא כן למה יאמר שהולכים רק לשלוש ימים, ולכן רדף אחריהם.

לעומתו, האברבנאל (פרק ג שאלה טז) מפרש, שהענין של שלשה ימים היה בשביל להראות את קושי ערפו של פרעה שאפילו בשביל הליכה של שלשה ימים במדבר לא היה מוכן לשלוח את בני".

אבל לכאורה תירוצים אלו אינם מספיקים. האברבנאל והר"ן עצמם מזכירים את שני הפירושים, וכל אחד מקשה על פירוש זולתו (הר"ן כידוע חי לפני אברבנאל, אבל הוא מביא את פירושו). על פירושו של הר"ן מקשה האברבנאל, שמהפסוקים משמע שפרעה מעצמו לא רצה לרדוף אחרי בני" גם כששלח אותם רק לשלשה ימים, שהרי ה' אומר למשה "וְחִזַּקְתָּ אֶת־לֵב־פְּרָעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם" וכתוב עוד "וַיַּחֲזֶק ה' אֶת־לֵב פְּרָעֹה מִלֶּךְ מִצְרָיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" ואם בכל מקרה ה' היה צריך להקשות את ליבו בשביל שירדוף, מה זה משנה באיזה כמות יחזק את ליבו?

פרשת בא היא אחת מתוך סדרת הפרשות שקראנו בשבועות הקודמים שמספרים על יציאת מצרים. אחרי כל השעבוד ועשר המכות, סוף סוף בני" יצאו בפרשה הבאה ממצרים "ביד רמה".

מתוך הפסוקים משמע, שהקב"ה רצה שהיציאה ממצרים תעשה רושם גדול על מצרים¹ אבל פרט אחד ביציאה לכאורה קצת מפחית ברושם הגדול שהיציאה הייתה אמורה לעשות. לכל אורך הדרך כשמשם בא לפרעה הוא לעולם לא אמר לו שבני" מתכננים לצאת ממצרים, הדיון בין משה לפרעה היה אך ורק לגבי יציאה לשלשה ימים לעבוד את ה' במדבר ולחזור. רק כשמשם מדבר לבני" הוא מזכיר להם את הכניסה לארץ.

וכבר עמדו על כך הפרשנים. הר"ן בדרשותיו (בדרוש האחד עשה) מסביר שכיוון שה' רצה שפרעה ירדוף אחרי בני" כדי לדון אותו מדה כנגד מדה

¹ ראה רש"י דברים לב, מה: "בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה... במצרים נאמר (שמות יב, נא) בעצם היום הזה הוציא ה', לפי שהיו מצרים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין בהם. אמר הקדוש ברוך הוא הריני מוציאן בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה".

וְאֶסְפָּתָ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרָת אֲלֵהֶם ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֲלֵהֶי אֲבֹרְהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב לֵאמֹר פְּקֹד פְּקֹדֹתַי אֲתָכֶם וְאֵת הָעֲשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם: וְאֵמַר אֲעֲלֶה אֲתָכֶם מִמִּצְרָיִם אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִי וְהַחֲוִי וְהַיְבוּסִי אֶל אֶרֶץ זָבֶת חָלָב וְדִבְשָׁ" (ג, טו-יז).

ואולי אפשר לתרץ את דברי הרמב"ן, שכוונתו לומר שהגאולה של בני ישראל תתחלק לשניים, כלומר בוודאי שבני ישראל ידעו שהתכנית הסופית היא להיכנס לארץ, אבל לא לשם זה הם יוצאים, הם יוצאים קודם כל בשביל שלשה ימים במדבר, ורק לאחר מכן ימשיכו את המסע לכיוון א"י, ולמרות שהם יודעים שבסוף יגיעו לא"י והם עלולים להירתע מזה, בגלל שזה תכנית עתידית רק לאחר החלק הראשון שהוא היציאה ממצרים ועבודה על ההר, זה מפחית את הפחד שהיה יכול להיות בלבם.⁵

אבל גם זה איננו מספיק, שלפי זה היינו מצפים שכשמשה הולך לפרעה הוא יאמר לו שהם מתכננים לצאת לחירות לגמרי, וכשהוא בא לבני ישראל יאמר להם שהולכים לעבוד את ההר. אבל בפועל אנחנו רואים הפוך שכשמשה בא לפרעה הוא מדבר איתו על הליכה לשלשה ימים, וכשהוא מדבר עם בני ישראל הוא מדבר איתם על יציאה לגמרי.

ואולי אפשר לומר בעוד דרך, שהיא אמנם קצת מחודשת ומבוססת על הנחות שלא בטוח נכונות, אבל בכל זאת חשבת להציע אותה, ידועה השאלה של הרמב"ם על ענין הבחירה של המצריים שהרי כבר נגזר עליהם שישעבדו את בני ישראל ו"כ למה נענשו על כך? ותירוץ הרמב"ם הוא שאמנם נגזרה גזירה על עם המצריים שישעבדו את בני ישראל, אבל לא נגזרה גזירה על כל מצרי ומצרי וכל אחד ואחד יכל לבחור שלא לשעבד. ולפי"ז אפשר לומר שאם מצריים היו משחררים את בני ישראל ובידיעה שהם הולכים לכבוש את ארץ כנען, במצב כזה היו באים עמי ארץ כנען ונלחמים במצרים על מה שכביכול שיתפו פעולה עם בני ישראל לכבוש את ארצם, ובגלל שהקב"ה לא רצה שיגרם נזק לעם המצרי, לכן אמר למשה שיאמרו למצרים שהם רוצים ללכת רק לשלשה ימים וכך גם יעשו מצרים ישחררו את בני ישראל בידיעה שהם הולכים לשלשה ימים, וא"כ לא תהיה תביעה לעמי ארץ כנען על מצרים.

שנה שעברה שמעתי מהדרשן אצלנו בבתי כנסת פירוש נוסף מקורי ויפה לדעת:

ה' רוצה שכל הדין סביב היציאה ממצרים יהיה דיון אמוני, כלומר משה יבא לפרעה ויאמר לו "אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ גִלְגָּה נָא דַּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבְּחָה לָהּ אֲלֵהֵינוּ". פרעה, הכופר באמונת ה' והשגחתו, לעולם לא יסכים לשחרר עם שלם מעבדות רק בשביל שילכו לזבוח לאלוקים שהוא אינו מאמין בו, שהרי זה סותר את כל אמונתו ואמונת מצרים. לכן הקב"ה מצווה את משה שיאמר לפרעה שהם רוצים ללכת לשלשה ימים לזבוח לקב"ה, לאט לאט פרעה יהיה מוכרח להאמין בה' ולהודות בטעותו, ובסוף כשפרעה יהיה מוכרח לשחרר את בני ישראל, הוא ישחרר אותם בשביל לעבוד את ה', פרעה הכופר הגדול מסכים לשחרר עם שלם מעבדות מצרים "רק" בשביל שיעבדו את ה'. יוצא שכל המטרה של השלשה ימים אינה ממעטת בערכה של היציאה ביד רמה של בני ישראל ממצרים כמו ששאלנו בהתחלה אלא רק מעצימה אותה.⁶

הר"ן מקשה על פירוש אברבנאל, שאמנם מתורץ למה נאמר לפרעה שלשה ימים, אבל הרי בגלל שבני ישראל אמרו למצרים שהם הולכים לשלשה ימים, ע"י זה הם המצריים הביאו להם כלי כסף וכלי זהב, ולא ראוי לעשות כן במרמה, שאע"פ שהיה מגיע לבני ישראל שכר על שנות השעבוד, הרי למדנו (ב"ק כז ע"ב) "אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שלא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל". ואולי אפשר להוסיף עוד קושי על פירושו: לאחר מכת הברד פרעה קורא למשה ועושה לו כמין בדיקה בכוונתו האמיתית, אם הם באמת רוצים ללכת לזבוח, או שמא מטרתם היא יציאה ממצרים לגמרי (וראה שם רמב"ן בפירוש הנוסחאות באונקלוס), כלומר פרעה לא רצה לשלח את בני ישראל בגלל שחשד שכל ענין השלשה ימים היה מרמה, ואם היה יודע בוודאות שהולכים לשלשה ימים וחוזרים אולי באמת היה מסכים לשלחם.

אבל באמת בפירוש הר"ן אפשר לומר שהתכוון לרדיפה של עם מצרים ולא של פרעה עצמו, שהם רדפו רק בגלל שחשבו שהולכים לשלושה ימים והקב"ה לא היה צריך להקשות את ליבם בשביל זה², ואי אפשר לומר שכמו שכל חיזוק ליבו של פרעה היה בשביל להראות את כוחו של הקב"ה, כך גם אם המצריים לא היו רודפים אחרי בני ישראל (-אם היו משחררים אותם לגמרי) היה ראוי שהקב"ה יקשה את ליבם בשביל קריעת ים סוף, שהקב"ה הקשה את לב פרעה בגלל העונש על שהקשה את ליבו בתחילה⁴, והקב"ה לא רוצה ליטול את הבחירה מהמצריים עצמם כיוון שלא הגיע להם.

הרמב"ן (פ"ג פ"ב) בפירושו למשאל ומתן שיש בין הקב"ה למשה האם משה ראוי להיות המנהיג של בני ישראל הוציאם ממצרים מסביר, שה' הטיל על משה שתי שליחויות: א. שיגאל את בני ישראל משעבוד מצרים: שליחות זו הייתה מתקיימת אפילו אם היו בני ישראל במצרים עצמה כגון בארץ גושן. ב. להעלותם מארץ מצרים אל ארץ ישראל. ועל זה השיב משה שתי תשובות: "מִי אֲנִי כִּי אֶלֶךְ אֶל־פְּרַעֲהוּ וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם" - כלומר: א. משה טוען שהוא לא ראוי ללכת אל פרעה שהוא רועה צאן וכו' ב. איך ישמעו אליו בני ישראל שהם עם חכם ונבון ללכת אל ארץ הכנעני שנמצאים שם עמים גדולים ועצומים. וה' ענה לו על שתייהם "כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לִּךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרָיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה". על הטענה הראשונה של משה אמר לו ה': כי אני אהיה עמך, ועל הטענה השנייה שלא ירצו בני ישראל ללכת את ארץ הכנעני השיב לו ה' שיאמר להם שהם יוצאים לעבוד את ה' ולאחר שיעבדו את ה' גם כך יאמינו לעולם וירצו אחריו לכל מקום אשר תצום. כלומר כל ענין השלשה ימים לא היה תחבולה בשביל פרעה (כמו שפירשו הר"ן והאברבנאל) אלא בשביל בני ישראל, ה' מצווה את משה שיאמר לבני ישראל שכל היציאה היא בשביל לעבוד את ה' ולא בשביל להיכנס לארץ.

אבל פירושו לכאורה קשה מאוד שהרי במפורש משה אומר לבני ישראל שהם עתידים להיכנס לארץ, ועוד באותו מעמד בסנה ה' אומר למשה: "לֵךְ

² ובאמת לכאורה אפשר לדקדק כך ממה שכתב "וה' יתברך כיוון ורצה לדון כל המצריים בדבר אשר זדו על ישראל, כמאמר יתרו (שמות יח, יא) עתה ידעתי כי גדול ה' וגו' כי בדבר אשר זדו עליהם, ורצה להביאם בענין שהם נבחרתם יכנסו במים וימותו שמה". למרות שבהמשך דבריו הוא מדבר על פרעה בלבד.

³ וכן גם אפשר לומר מדברי רש"י שכתב (יד, ה) "ונהפך לבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים לו (שם, ז) עד מתי יהיה זה לנו למוקש, ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום".

⁴ או בגלל שלא רצה לחזור בתשובה באמת אלא רק בגלל שרצה להסיר מעליו את המכות (רמב"ן ז, ג).

⁵ כך תירץ הרב משה גולדשטיין.

⁶ אבל באמת גם על פירוש זה קשה מה שקשה על האברבנאל, שהרי מהפסוקים שלאחר מכת הברד משמע שלפרעה יותר נח לשחרר את בני ישראל לשלשה ימים בשביל לעבוד את ה' מאשר לשחררם לגמרי.

נר שבת - אכילה ולינה במקומות שונים ר' איתן גרתי

אורח חיים

בהכוונת הרב רובינשטיין

אם מדליקה קודם לזמן זה - כפי הנאמר לעיל הרי חייבת היא לקבל שבת בהדלקת הנרות ואסור לה לאח"מ לעשות שום מלאכה. ומה תעשה?

- ראשית, לא חובה שהיא עצמה תקבל שבת, אלא אפשר גם שאחד מבני בית יקבל שבת בהדלקתה (ולאח"מ ילך ברגל לבית הסבתא). בזה ניכר שהנר הודלק לכבוד השבת (שש"כ ח"ב מג, כד. צ"א יא, כא). זו האפשרות הטובה - הרי ממ"נ בלילה חוזרים לבית ברגל, משמע שזה אפשרי...
- ישנם המציעים שהאשה תדליק בבית, ואדם אחר מבני הבית יסיע אותה, יפתח לה את דלת הרכב, וכן יסגור (ע"מ לפתור בעיית הדלקת הנורה וכיבויה). כך בכניסה לרכב וכך ביציאה ממנו.⁸ אמנם כיון שיש המפקפקים בפתרון זה מחשש לזילותא דשבתא (שש"כ ח"ב מג, הערה קלו) או עובדין דחול (צ"א יא, כא) ראוי מאוד להימנע מאפשרות זו.
- ניתן אף למנות שליח שיברך וידליק נרות בביתם (כ"מ ממשנ"ב רסג, כא). כך אף אחד מבני הבית אינו מקבל שבת בהדלקה.⁹ החסרון בפתרון זה הוא שמפספסת בעלת הבית את עשיית המצוה ואת הברכה (!). א"כ, כבר עדיף שתדליק אצל הסבתא בלא ברכה.

מ"מ, יזכרו את הנזכר לעיל, שבזמן הדלקת הנרות, ידליקו גם את אור החשמל לכבוד שבת, והאשה תכוון עליו בברכתה. כך בחזרתם הביתה יהנו מאור הדולק לכבוד שבת.

עניית אמן לברכה של קטן

מצוי הוא שכבר מגיל שלוש-ארבע הילד יודע לברך. האם מותר לענות אמן לברכתו?

קטן מגיל חינוך והלאה - מותר לענות (שו"ע רטו, ג).¹⁰ מתחת לגיל זה - אין לענות לברכתו (משנ"ב שם, טז. כה"ח שם, יט. יב"א ב, יג, ז). [וכדי לחנך את הילד עצמו שיענה אמן, אפשר לענות לברכתו ע"י השמטת הנו"ך וכדו', וכך ראיתי שנהגים. העורך.]

וגיל חינוך לענין ברכות, הוא מאז שיודע למי מברכים, בסביבות גיל שש (אול"צ ב, יד. לג. יב"א שם).¹¹

חוץ מדעת הבה"ג שהובאה בשו"ע האומרת לקבל בהדלקה, המעלה הנוספת היא שיטת תזכורת לאשה שתקבל שבת.

⁷ אמנם ישנה אפשרות שתעשה האשה תנאי קודם שאינה מקבלת שבת בהדלקה (משנ"ב רסג, מד), אך מלשונות הפוסקים עולה שאין להתנות אלא לצורך גדול (שש"כ ח"ב מג, כד והערה קלו; אול"צ ח"ב, עמ' קסט).

⁸ האשה היושבת ברכב אינה נחשבת כעושה מלאכה בכך שמוסיפה משקל לרכב, כיון שהנהגה עושה את מלאכת ההבערה של הדלק ולא היא (וכ"מ מביאורה"ל תד, ד"ה ואין).

⁹ אמנם במנח"ש (ב, נו) פקפק מעט אם השליח יכול לברך, אך מ"מ נראה שלמסקנה לא חלק על המשנ"ב.

¹⁰ ואם ההורה רק מתכוון ללמד את הילד את נוסח הברכה, אין עונים אמן אחר ברכת הילד כלל, כיון שהברכה אינה לשם חובה אלא לשם לימוד (שו"ע שם).

¹¹ יש הטוענים, הרי ישנם ילדים רבים מתחת לגיל זה שאם שואלים אותם "למי מברכים" הם עונים "להשם" וחושבים "הנה הילד מספיק גדול ומבין וניתן לענות אחריו אמן". זה אינו, כיון שילד מתחת לגיל שש עונה תשובה זו כמו תוכי, מכיון שלימדת אותו כך לענות (ויפה הוא...), אך עדיין אין הוא מבין כלל. מגיל שש והלאה, ההבנה בהגדת תודה וברכה לבורא עולם מתחילה להתבהר במוחו של הילד.

משפחה האוכלת בבית אחד (כגון בבית הסבתא), ולנה בבית אחר, היכן תדליק נרות?¹

המובחר שתדליק האשה בבית שלנים שם. כיון שמייוחד הוא לה, אז חשיב "בית".

מ"מ, כותב השו"ע שיש להקפיד - בזמן שמגיעים בלילה למקום השינה שעדיין הנרות ידלקו, דאל"ה ה"ז ברכה לבטלה (רסג, ט). מ"מ, עדיין ישנה בעיה - גם אם הנרות ישארו דולקים, כיון שזו אינו בשביל עונג שבת (כיון שאוכלים במקום אחר), אלא בשביל שלום בית, שלא יתקל אדם בעץ ואבן - **צריך האדם ליהנות בפועל מאותם נרות** (שבות יצחק נר שבת טו, ה, ג בשם הגריש"א). דא עקא, מכיון שבזמן ההדלקה הנרות אינם משפיעים כיון שיש אור יום, וכן כשחוזרים למקום השינה אור החשמל דלוק ואין נהנים מאור הנרות כלל אין נהנים כלל מאור הנרות. א"כ, העצה היעוצה, שבזמן הדלקת הנרות ידליקו גם את אור החשמל לכבוד השבת והאשה תכוון בברכה גם עליו, כך בחזרתם למקום הלינה יהנו מאור החשמל שהודלק לכבוד שבת (פסק"ת רסג, כח).² בכה"ג, אין חובה שהנרות ישארו דולקים כשחוזרים לבית.

לבנות אשכנז ישנה עוד אפשרות - כיון שמברכות הן על תוספת אורה (רסג, ח בהג"ה³), יכולות הן להדליק נרות בבית הסבתא עם ברכה. מ"מ, עדיף שגם הן תנהגנה כדלעיל.

משפחה המבקשת לנסוע בער"ש ברכב אל הסבתא ע"מ לאכול סעודת ליל שבת ולאח"מ לחזור לבית ברגל. היכן תדליק האשה נרות שבת והאם יהיה מותר לה לאח"מ ליסוע ברכב?⁴

לבנות אשכנז - ניתן ללכת לבית הסבתא ולהדליק נרות שם, כנ"ל. כך אין חובה לקבל שבת עד שמגיעים לבית הסבתא.

מאיך, בנות עדוה"מ שאינן מברכות על תוספת אורה, מה תעשינה?

נפסק בשו"ע (רסג, ד) הלכה שאין רבים יודעים אותה - נר שהודלק זמן מופלג קודם השקיעה⁴ אין הדבר ניכר שהודלק לכבוד השבת, **לכן אשה המדליקה קודם זמן זה חייבת לקבל ע"ע שבת**, כך ניכר שהנר הודלק לכבוד השבת.⁵ לכן:

אשה המדליקה נרות תוך 30-40 דקות לשקיעה (שזהו אינו זמן מופלג) - לנוהגים שלא לקבל שבת בהדלקת הנרות⁶, יכולה האשה לנסוע לאחר ההדלקה. לנוהגים לקבל שבת בהדלקה תעשה כנאמר להלן.⁷

¹ מציאותי מאוד בכרם ביבנה. אורחים אוכלים בדירה אחת וישנים בדירה אחרת.

² עוד אפשרות, שיהנו בפועל בזמן מסוים מאור הנרות - כגון, שבזמן ההדלקה יעשו חושך מוחלט בבית, או שבחזרתם לבית יהיה זמן מסוים שלא תפעל התאורה בבית.

³ משא"כ לבני עדוה"מ שלא מברכים על תוספת אורה (שו"ע שם).

⁴ שיעור זמן זה - לאול"צ (ב, עמ' קסח) וליקו"י (רסג, מד) 30 דקות קודם השקיעה. מאיך, בשו"ת אז נדברו (ב, ג) נקט 40 דקות, וכ"מ במנח"ש (ח"ב לה, ח).

⁵ אמנם בשו"ת קנין תורה (ד, כה) הביא שדין זה אינו שייך בזמננו. בשל אור החשמל המצוי כיום, בודאי כל הדלקת נרות ניכרת שהיא לכבוד השבת, ואפי' תהא זמן מופלג מהשבת (כמובן לא קודם הפלג). דפח"ת, אך לא מצאתי לו חבר ורע.

⁶ מנהג בנות אשכנז לקבל בהדלקה (רסג, י בהג"ה). מאיך, במנהג בני עדוה"מ נחלקו הדעות - הבא"ח (ש"ב, פרשת נח, ח) נוקט כבה"ג שמקבלות הנשים בהדלקה, אך חלקו עליו הגרע"י בהליכו"ע (ג, עמ' לח) והאול"צ (שם) דנקטינן כ"א בתרא בדברי השו"ע (רסג, י) ואינו צריכות לקבל בהדלקה. מ"מ, לכו"ע, ראוי ונכון שהאשה תקבל בהדלקה -

ידועים דברי המדרש¹, המפורסם לכל ומפורש, שרצה הבורא המופרש, לגאול את בניו ממצרים. אך כיצד כזאת יעשה, ואת מידת הדין לכך יעשה; בזכות שתי מצוות עשה, מילה ופסח מצרים.

עתה אשאל ואתבונן, איכה המקרא לכך מתכוון, ואמצא ולבי יתרונו, ואודה לא-ל גואל ישראל. פעמים בזו הפרשה הוזכר, היציאה מארץ נכר: לאחר הרג כל בכור זכר², ולאחר ציווי הדינים לישראל³.

ויש לשאול מדוע כפל, ומדוע הפסוק שם נפל, ולמה 'ויהי' - לשון צער⁴ נטפל, ונבאר הענין בעזרת שוכן עד: בפרשה הראשונה הציווי היה, על דם הפסח כציווי הויה, ודבר זה לזכות נהיה, עבור כלל ישראל לעד.

ובשניה ציוה שוכן חוג ודוק, שבאכילת פסח עלינו לבדוק, שימול כל זכר גדול ודרדוק, ורק אז יקרא יהודי. לפי זה יובן לאמיתו, מיקום הפסוק וחזרתו⁵, ומשום שבצער זכה עם לגאולתו, נקט 'ויהי' לרמוז לעם יהודי.

¹ מכילתא דרבי ישמעאל שמות פרק יב סימן ג.

² "ויהי מקץ שלשים שנה ונאבד מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" (שמות יב, מא).

³ "ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם" (שם נא)

⁴ מגילה י ע"ב.

⁵ יציאת מצרים הוזכרה בסמיכות לדם הפסח ולדם המילה, פעם כאן ופעם כאן. לרמז שבזכות שני דברים אלו בלבד יצאו ישראל. ואפשר שמכיון שגם מצוה זו וגם זו ודאי באו לישראל ע"י צער [בפסח פחדו מהמצרים שיזיקום כאשר יראו את הדם בפתח להתריס נגדם, ובמילה עצם זה שהוצרכו למול כדי לאכול הפסח] רמזה על כך התורה בלשון 'ויהי', לומר שיציאת מצרים באה להם ע"י שנצטערו בה בשתי מצוות אלו.

שאלות על הפרשה ר' דניאל בוחבוט

נפשי בשאלתי

א. רש"י (י, י) "כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה, רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה..." וקשה, א"כ אתה בעצמך רואה באיצטגנינות שבנ"י במדבר - ז"א שהם יצאו ממצרים, אז מדוע אתה מתעקש לא לשלחם, הרי בינתיים אתה חוטף מכות, ועוד שיש כנגדם סימן של דם והריגה אז מה אכפת לך שימותו.

ב. רש"י (י, יד): "ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר "כמוהו לא נהיה מן העולם" (יואל ב, ב), למדנו שהיה כבוד משל משה, (כי של יואל היה) ע"י מינין הרבה, שהיו יחד ארבה, ילק, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד". ומקשים על כך הראשונים והרי בספר תהילים (קה, לד; עח, מו) כתוב שבארבה מצרים היה כמה מינים, שהיה גם ילק וחסיל וא"כ היאך אומר רש"י שהיה ממין אחד?

ג. משמע ברש"י (יג, ב) שמצוות פדיון בכורות הוא משום שה' הכה את בכורי מצרים ואת בכורי ישראל הציל, א"כ קשה למה ישנם יוצאים מן הכלל שאינם חייבים בפדיון - כגון בני כהן לוי או האמא, או יוצא דופן (ניתוח קיסרי) וכו' וכי במצרים מי שהיה יוצא דופן או כל אלו שפטורים מפדיון בכורות לא הוכה? ועוד, שרש"י (יב, ל) כותב שאם אין בכור אז גדול שבבית מת אז א"כ לכאורה גם הגדול שבבית ישראל יצטרך פדיון (כגון בכור שנולד לאחר הפלה שהוא הגדול שבבית)? (יעקב אליאס)

ד. יג, טו: "ויהי ה' כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על פן אני זבח לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה". וקשה, הרי בתחילה המכה היתה באדם ואח"כ בהמה כמובא בפסוק, וא"כ למה לגבי הפדיון הכתוב הופך את הסדר, שקודם בהמה ואח"כ האדם? (דניאל גילקוב)